

Enige opmerkingen betreffende *Gagea lutea* en het begrip stinseplant

door

G. LONDO (RIVON)

(RIVON-mededeling no. 318)

Over *Gagea lutea* vermeldt HILLEGERS (1969) dat deze soort niet in „stinsemilieus” (buitenplaatsen) aan de binnenduinrand voorkomt. Dit is niet juist, daar *Gagea lutea* o.a. nog veelvuldig groeit op de buitenplaats Spaarnhout bij Haarlem. Deze plaats staat ook vermeld in de Flora Neerlandica I, 6. De groeiplaats aldaar komt sterk overeen met degene die Hillegers noemt van stinsen in Noordoost-Nederland: beschadwd gazon, vooral bij boomvoeten. *Ranunculus ficaria* en *Poa annua* zijn daar naast *Gagea* de dominerende soorten. De bodem bestaat ter plaatse uit vochtige humeuze zandgrond die sterk ontkalkt is. Terzijde zij opgemerkt dat vlak bij Spaarnhout in de wegberm *Gagea pratensis* groeit, beschadwd onder hoge lindebomen en in een verwante, doch wat ruderalere vegetatie.

Of *Gagea lutea* wel of geen stinseplant is hangt af van de betekenis die men aan deze term geeft. VAN DER PLOEG (1953) verstaat onder stinseplanten soorten die in hun verspreiding beperkt zijn tot terreinen die eertijds behoord hebben bij hofsteden, oude boerderijen e.d. In deze omschrijving wordt in het midden gelaten of de soorten wel of niet uitgeplant zijn, doch elders in zijn artikel gaat hij er van uit dat de echte stinseplanten uitgeplant zijn, ofschoon historische bewijzen daarvan moeilijk te vinden zijn.

Meestal verstaat „men” (o.a. ook HONER, 1964) onder stinseplanten soorten die door de mens op buitenplaatsen e.d. uitgeplant zijn en die daar stand houden ofschoon zij daar oecologisch en plantengeografisch gezien niet thuis horen. Het uitplanten wordt hierbij centraal gezien en het voorkomen van een soort kan in dit geval als een resultaat van tuinieren, in het bijzonder van „wildgardening”, beschouwd worden. Dit is duidelijk het geval bij een aantal uitheemse planten, zoals de diverse *Crocus*-soorten, *Arum italicum* en *Anemone apennina*. Ook van cultuurvariëteiten van inheemse soorten, zoals *Primula vulgaris* met afwijkende bloemkleuren en de gevulde

vorm van *Saxifraga granulata* kunnen we rustig aannemen dat ze (althans oorspronkelijk) uitgeplant zijn.

Betreffende het begrip stinseplant kan men ook het milieu centraal stellen en zich afvragen of het voorkomen van een aantal stinseplanten niet in de eerste plaats een gevolg is van het ontstaan van een nieuw door de mens gecreëerd milieutype, waar flora en vegetatie spontaan op gereageerd hebben. Het stinsemilieu is immers een apart milieutype in ons land. Allereerst zijn de plaatsen waar stinsen werden aangelegd al bijzonder. Vaak liggen ze in overgangsmilieus wat betreft hoogteligging en/of grondsoort. Verder is de bodem, vooral in de directe nabijheid van de landhuizen, sterk vergraven (waardoor o.a. een menging van humeuze en minerale bodemdelen heeft plaats gevonden met als gevolg een hogere bodemactiviteit) en is er vaak kunstmatig reliëf aangebracht. Tenslotte zijn er bepaalde beheersvormen, zoals harken en maaien van gazons. Er zijn allerlei soorten die op voornoemde milieu-eigenschappen gunstig reageren en mijns inziens behoren daar de meeste stinseplanten toe. Van de aard van het uitgangsmilieu (b.v. zand of klei) hangt af welke soorten er zullen gaan groeien. Zo merkt Hillegers op dat *Gagea lutea* niet op de Groningse en Friese kleinstinsen voorkomt. Juist het ontbreken van allerlei stinseplanten op vele buitenplaatsen pleit er voor dat het milieu voor het voorkomen van deze soorten van grote betekenis is. Ook wijst in deze richting dat vele stinseplanten behalve op buitenplaatsen e.d. worden aangetroffen op kerkhoven, oude stadswallen en slotheuvels. Deze milieus hebben met stinsen gemeen dat ze een sterk vergraven bodem hebben met vaak een kunstmatig reliëf en dat ze meestal met hoog opgaande bomen begroeid zijn.

Uit onderzoek in het buitenland, o.a. door KUHN (1937) en WILMANN (1958), is bekend geworden dat ons anthropogene stinsemilieu in het Europese bergland een natuurlijke pendant heeft in de z.g. „Kleebwälder”. Onder deze term worden bossen verstaan die onderaan hellingen voorkomen op colluviale bodems aan de voet van het eigenlijke „Schluchtwald”. Ten gevolge van de erosie op deze hellingen vindt er in de zone van de Kleebwälder depositie en menging van humus en minerale delen plaats waardoor biologisch actieve, humusrijke bodems met een losse structuur ontstaan, die oecologisch vergelijkbaar zijn met de omgespitte gronden van onze stinsen. Wanneer we opnametabellen van deze Kleebwälder bekijken, is het verrassend te zien hoeveel „stinseplanten” en andere soorten, die bij ons wel op stinsen groeien, daarin voorkomen. Opvallend is daarin het aandeel van bol- en knolgeophyten. Kuhn vermeldt van het „Corydaliswald” of Fagetum corydaletosum uit het Neckargebied van de Zwabische Jura o.a.: *Corydalis cava*, *C. solida*, *Gagea lutea*, *Anemone ranunculoides*, *Scilla bifolia*, *Arum maculatum*, *Asperula odorata*, *Allium ursinum*, *Pulmonaria officinalis*, *Doronicum pardalianches* en *Leucojum vernum*! Behalve door deze soorten komen de Kleebwälder ook met onze stinsen overeen door het abundant voorkomen van o.a. *Ranunculus ficaria*, *Urtica dioica* en *Aegopodium podagraria*. Het voorkomen van dergelijk natuurlijke bosvegetaties. wijst er op dat een meer oecologische benadering van onze stinseflora zeker op zijn plaats is.

Resumerend kan gezegd worden dat wat in het algemeen onder „stinseplanten” verstaan wordt een heterogene groep planten betreft. Een deel daarvan, voornamelijk bestaande uit exoten, is als aangeplant te beschouwen, doch een ander deel kan als „stinsemilieuplant” worden gekarakteriseerd, waarbij wordt aangetekend dat het stinsemilieu niet tot stinsen alleen beperkt is en dat het goed mogelijk is dat

diverse stinsemilieuplanten op allerlei plaatsen in Nederland uitgeplant werden.

Ik ben het met Hillegers eens dat *Gagea lutea* waarschijnlijk geen stinseplant is in de eerstgenoemde betekenis; het is daarentegen wel een echte stinsemilieuplant. Daar de mens in vroeger tijden ons huidige inzicht in de natuurlijke verspreiding van de stinseplanten sterk heeft vertroebeld en daar historische gegevens omtrent het uitplanten zeer schaars, onbetrouwbaar of afwezig zijn, kunnen alleen nader onderzoek van het stinsemilieue en een autoecologisch en plantengeografisch onderzoek van de stinseplanten meer licht in deze zaak brengen en daartoe verdienen de onderzoekingen van Honer en Hillegers zeker navolging.

Literatuur

- HILLEGERS, H. P. M., 1969. Zijn *Gagea lutea* (L.) Ker-Gawl. en *Gagea spathacea* (Hayne) Salisb. in N.O.-Nederland als stinseplanten te beschouwen? *Gorteria* 4 (9), p. 161—165.
- HONER, H. R., 1964. Verspreidingsoecologisch onderzoek van een drietal soorten van het geslacht *Gagea*. Manuscript.
- KUHN, K., 1937. Die Pflanzengesellschaften im Neckargebiet der Schwäbischen Alb. Öhringen.
- PLOEG, D. T. E. VAN DER, 1953. Stinseplanten. *De Levende Natuur* 56, p. 108—115 en 129—136.
- WILMANN, O., 1958. Pflanzengesellschaften und Standorte des Naturschutzgebietes „Greuthau“ und seiner Umgebung. Ludwigsburg.

Summary

As a supplement to the paper of HILLEGERS in *Gorteria* 4 (9), 1969, p. 161—165, the present author mentions a locality of *Gagea lutea* in the dune-area near Haarlem.

Of many species growing especially in old countryside (“stinsen”) the factor “former cultivation” was thought to be the most important one for the occurrence of these species in the Netherlands. The author points out that the ecological factors up till now are practically neglected, but that they are of great importance. It is possible that many of these species are really native in many countryside.